सेट-1

वार्षिक परीक्षा-२०२६

कक्षा-पूर्वमध्यमा द्वितीय खण्डः

विषय-पुराणेतिहासः

कोड—1019

प्राश्निक कोडः

पूर्णाङ्का· 100

समयः घण्टात्रयम्

:- आदर्श उत्तर -:

उ॰1- उचितविकल्पः — 1×6=6

क- ब, महाभारते
ख- स, द्वादश
ग- ब - विश्वकोषः
घ- ब- कर्णः
ङ- अ- धृतराष्ट्रस्य
च- अ- भीष्मः

उ॰2- रिक्तस्थानानि — 1×6=6

क- रेणुका
ख- विद्या
ग- व्यासस्य
घ- मा निषाद
ङ- सम्भूतौ
च- ब्रह्म

उ॰3— युग्ममेलनं — 1×6=6

अ- VI सप्त
ब- i पांचाली
स- ii कर्णः
द- V शिवः
य- iii भीष्मः
र- IV विदुरः

उ॰4- एकपदेन ~~1×6=6~~ 1×7=7

क- कुरुक्षेत्रे
ख- अष्टादश
ग- अग्निदेवः
घ- कृष्णः
ङ- वने
च- त्रिविधं
छ- सज्जनं सदाचारं पालयति।

1×6=6
1×7=7

उ० 5- आम् / न

क- आम्
ख- न
ग- आम्
घ- आम्
ङ- आम्
च- आम्

उ० 6 छ- एकवाक्येन — न — 2×10=20

(6) क- सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च ।
वंशानुचरितं चैव पुराणं पञ्चलक्षणम् ॥

ख- कौरवाः शतं, पाण्डवाः पञ्च संख्या प्राप्तवन्तः ।

उ० 7- ~~क~~ जगत्सृष्टिः जगत्सृष्टेः रहस्यं शिक्षयति
अथवा
~~ब्रह्मणा क्रियते~~ । सृष्टिः ज्ञानं ददाति ।

3·8. जगत् सृष्टिः भवति । ~~अथवा ब्रह्मणा क्रियते~~ ।

उ० 9- अष्टादश अध्याये मन्वन्तरस्य उल्लेखः अस्ति ।
अथवा

उ० 10- अग्निपुराणे रामायण-महाभारतयोः संक्षिप्तं वर्णनं दृश्यते ।
अथवा
विंशतिः अध्यायः जगत्सृष्टेः सर्गसम्बन्धी मूलभूतवस्तु विवृणोति ।

~~उ० 11- अग्निपुराणे~~

उ० - 11 पुराणानि प्राचीन भारतीय संस्कृतेः धार्मिक-ऐतिहासिक-सांस्कृतिकग्रन्थाः सन्ति ।
अथवा
सज्जनः सदाचारं पालयति ।

उ० 12- लोभः विनाशं जनयति ।
अथवा
सन्तोषेन सुखं प्राप्यते ।

उ० 13- शान्तः पुरुषः सुखी भवति ।
अथवा
मूर्खः अहंकारी भवति ।

14 सर्गश्च, प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च ।
वंशानुचरितं चैव पुराणं पञ्चलक्षणम् ॥

अथवा

काकचेष्टा, बकोध्यानं श्वाननिद्रा तथैव च ।
स्वल्पाहारी, गृहत्यागी विद्यार्थी पंचलक्षणम् ॥

15 विदुरः कालगतिं जानन्ति ।

अथवा

सर्वेश्वरवादः पुराणेषु प्राप्यते ।

प्र० 16 — केचन षड् प्रश्नाः समाधेयाः । 3×6=18

क- अग्निपुराणम् अष्टादशमहापुराणेषु एकं गण्यते ।

ख- अग्निपुराणं धर्मस्य, नीतिशास्त्रस्य, विज्ञानस्य च ज्ञानं ददाति अतः भारतीय संस्कृतेः अस्य महान् महत्वम् अस्ति ।

ग- विदुरः कथयति यत् बुद्धिमान् पुरुषः सदैव विवेकपूर्वकं कार्यं करोति । सः सत्यवादी, संयमी, धैर्यवान् च भवति ।

घ- महाभारते कौरव पाण्डवानाँ पारस्परिक संघर्षस्य वर्णनं प्रोक्तम् अपि च धर्मार्थकाममोक्षादयः पुरुषार्थाः, पुराण — इतिवृत्त धर्मशास्त्र-अर्थशास्त्र, कला शिल्पादयः अनेकविषया समाविष्टा ।

ङ- विदुरः सत्यवचनं धर्मस्य मूलं मन्यते । असत्यं तथा कटुवचनं अधर्मस्य कारणं भवति । क्षमा विदुरेण महान् गुणः उक्ता ।

च- सज्जनः सत्यवादी, क्षमाशीलः, दयालुः विनयी तथा आत्मसंयमी भवति । सः परदोषान् न पश्यति ।

छ- दुर्जनः स्वार्थपरः भवति तथा परपीडने आनन्दं अनुभवति । दुर्जनः कदापि उपकारं स्मरति ।

प्र० 17- व्याकरण सम्मत दोषादि रहित श्लोककृते पूर्णअङ्का प्रदेया । 4×2=8

3018- संस्कृत व्याख्या 4×2=8 4×5=20

प्र० 17 क- मनुष्येण सत्यं च प्रियं च वचनं वक्तव्यम् । यत् सत्यं किन्तु अप्रियं तत् न वक्तव्यम् यत् प्रियं किन्तु असत्यं तत् अपि न वक्तव्यम् । एषः सनातन धर्मः

(18) ख- महत्तरहिताय लघुहितस्य त्यागः करणीयः। कुल रक्षणार्थं एकस्य त्यागः उचितः। ग्रामहिताय कुलत्यागः अपि युक्तः।

(19) ख- क्षमा धर्मस्य आधारः अस्ति। सा वीरपुरुषस्य भूषणं भवति। क्षमया जनाः वशीभवन्ति। सर्वं कार्यं क्षमायामेव प्रतिष्ठितम्।

~~प्र०19~~ अन्वयः - 4×1=4

प्र०20 यदा लोभः वर्धते तदा सन्तोषः नश्यति। अधिकं प्राप्तुं इच्छन् जनः अनुचितमार्गं स्वीकरोति ततः चिन्ता, भयः, क्लेशः न जायन्ते।

अथवा

प्र०21 यः जनः अपकारेऽपि शान्तः भवति, सः अन्ते सर्वैः सम्मान्यते। क्रोधेन उत्तरं दत्वा दीर्घकालीनं यशः प्राप्यते यत् अपकारेऽपि साधुता एव श्रेष्ठा।

5×2=10
~~6×2=12~~

प्र-22- ~~दीर्घोत्तरीया प्रश्नाः~~ विश्लेषणात्मकाः प्रश्नाः समाधेयाः।

क- महाभारतमितिहासः पुराणमाख्यानकञ्चेति नामभिराख्यायते स्म। साम्प्रतिकास्तु महाभारतम् आचारशास्त्रम्, नीतिशास्त्रं, धर्मार्थकाममोक्षा-एव चतुर्वर्गं साधनं मन्यते। भारतं पञ्चमो वेदः इति सर्वत्र प्रचारितम्। 'महाभारते' महाभारतम् अष्टादश पर्वसु विभक्तम् वर्तते।

ख- भारतदेशे पुराणानां महत्वम् इतिहाससंस्कृतिभाषा काव्यदृष्ट्या सर्वविदितमस्ति। पुराणेषु संस्कृतेः सामाजिक जीवनस्य च विविधानाम् अङ्गानां वर्णनं साङ्गोपाङ्ग प्राप्नोति।

ग- महात्मा विदुरः महाभारते प्रसिद्धः धर्मज्ञः, नीतिविदः च आसीत्। सः महर्षेः व्यासस्य अनुग्रहया दासीपुत्रः सन् अपि महामतिमान् आसीत्।

—×—

Vs